

УДК 061.2:396 (477)

Зміни місця і ролі освіти, культури та релігії у формуванні соціально-статусних цінностей міської молоді України (1990-2000-і роки)

Л.Р. ГОЛУБОВСЬКА

Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, м. Київ, Україна,
E-mail: seriogap@ukr.net

Авторське резюме

В статті на основі архівних, статистичних матеріалів, аналітичних напрацювань попередників, розглянуто роль і місце освіти, культури та релігії у формуванні соціально-статистичних цінностей молоді міста. Мета дослідження визначена з урахуванням актуальності обраної теми та наукового рівня її розробки. Вона полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу опублікованих та архівних джерел, здобутків історіографії та суміжних наук дослідити особливості характеру місця та ролі міської молоді в суспільно-політичному житті незалежної держави.

Окрім того, суспільна значимість проблеми, поява нових статистичних даних зумовлювали необхідність подальших досліджень. Актуальність окресленої проблеми зумовлювалась, перш за все, необхідністю мати чітке уявлення про те, яке місце в житті пересічної молоді людини, що проживала в місті, займали сім'я, діти, робота. Важливим завданням, що поставало перед історичною наукою було вивчення результативності державної соціальної політики, молодіжного їх сегмента. Недостатньо з'ясованим залишалося і питання суспільного простору молодіжного буття. Характеристикою діяльності молодіжних громадських організацій традиційно займалися політологи, філософи. Наукова література, яка включає проблеми участі органів державної влади у суспільному забезпеченні молоді, основних шляхів соціально-економічного і суспільно-політичного становлення молоді міста і села лише почасти розглядає вплив на соціально-статусні цінності (характеристики) освіти, культури та релігії.

Важливість окресленої проблеми зумовлюється, перш за все, необхідністю мати чітке уявлення про те, якою є сучасна українська молодь, зокрема її міська група, яке місце в житті осідали суспільні чинники, що впливали на вибір і формування життєвих цінностей, ідеалів, практик, орієнтирів, пріоритетів, яким є реальний внесок молоді, соціально-економічний і суспільно-політичний розвиток незалежної держави. З'ясовано основні принципові підходи державної влади до формування культурної, освітньої, релігійної політики, розвитку самореалізації молоді, соціально-економічної модернізації України. Значна увага приділена розвитку протягом 1990-2000-х років низки цінностей українського суспільства: свободи, гідності, патріотизму, незалежності тощо. У вимірі з'ясування змін в основних соціально-статусних характеристиках молоді міста досліджено роль в її житті освіти, результативності державної освітньої політики у забезпеченні права громадянина на освіту. Вперше в історіографії на основі спеціфічного методологічного інструментарію з'ясовано мотиви здобуття молоддю середньої, вищої освіти, професійного і фахового зростання. Підтверджено, що на життєві установки молоді міста значний вплив мав інформаційний, мовний чинники. Особлива увага приділена дослідженню впливів соціально-економічних та суспільно-політичних чинників на формування життєвих пріоритетів міської молоді.

Ключові слова: міська молодь, українська молодь, релігія, політика, держава.

Change of place and role of education, culture and religion in the formation of social-status value urban youth Ukraine (1990-2000-s)

L.R. GOLUBOVSKA

National pedagogical university. M.P. Dragomanov, Kyiv, Ukraine, E-mail: seriogap@ukr.net

Abstract

In the article on the basis of the statistical materials analytical works of predecessors archived, a role and place of education, culture and religion are considered in forming of socialstatistical values young cities. A research aim is certain taking into account actuality of select theme and scientific level of her development. She consists in that on the basis of complex analysis of the published and archived sources, achievements of historiography and allied subjects to investigate the features of character of place, and roles of municipal young people in social and political life of the independent state.

Except that, public meaningfulness of problem, appearance of new statistical data predetermined the necessity of further researches. Actuality of the outlined problem was predetermined, foremost, by a necessity to have a clear idea about that, what place in life of ordinary young man that lived in city occupied a seed, to put, work. That appeared important tasks before historical science there was a study of effectiveness of public social policy youth their segment. The found not enough out was remained by the question of public space of youth existence. Description of activity of youth public organizations political scientists, philosophers, engaged in traditionally. Scientific literature that plugs the problems of participation of public authorities in the public providing of young people, basic ways of the socio-economic and social and political becoming young cities and villages only partly examines influence on the social status values (descriptions) of education, culture and religion.

© Л.Р. Голубовська, 2014

Importance of the outlined problem is predetermined, foremost, by a necessity to have a clear idea about that is modern Ukrainian youth, in particular her municipal group, what place public factors, that influenced at choice forming of vital values, ideals, practices, reference-points, priorities there is the real payment of young people that socio-economic and social and political development of the independent state, settled in life. Basic fundamental approaches of state power are found out to forming cultural, educational, religious politics, to development of self-realization youth, socio-economic modernization of Ukraine. Considerable attention is spared to development during 1990-2000th of row of values of Ukrainian society : freedom, dignity, patriotism, independences and others like that. In measuring of finding out of changes in basic social status descriptions young cities are investigational role in her life of education, effectiveness of public educational policy in providing of right for a citizen on education. First in historiography on the basis of specific methodological tool reasons of receipt are found out by the young people of secondary, higher education, professional and professional increase. It is confirmed, that on vital options young cities considerable influence had informative, language factors. The special attention is spared to research of influences of socio-economic and social and political factors on forming of vital priorities of municipal young people.

Keywords: municipal young people, Ukrainian young people, religion, politics.

Постановка проблеми. Система цінностей, яка склалася в перехідному (транзитному) українському суспільстві, розвивалася на певній матеріальній основі, яка, з одного боку, формувала потреби, а з іншого – являла собою умови, механізми і фактори їх задоволення. Наукою встановлено, що цінності починалися з гідності людини, визнання і поваги до прав людини. Гідність не залежала від того, як оточуючі сприймали і оцінювали особу, головне, на яку сходити людина ставила себе в даному суспільстві, наскільки знала свої позитивні і негативні сторони, як намагалася самовдосконалюватись. Але, на жаль, найчастіше саме думка інших відігравала провідну роль у визначенні власної гідності молоді людини. Одним з основних критеріїв формування молодіжних цінностей був образ успішної людини. Молодь часто дивилася на світ очима своїх кумирів. Тобто, матеріалістичний образ життя заможних та популярних людей, передусім (розпуста, антиморальна поведінка) – все це формувало уявлення молоді про гідне щасливе життя. Оскільки значна частина молодих людей сприймала мас-медіа як основне джерело необхідної інформації – це спричиняло деградацію цінностей та цілей молоді [1, с. 330].

Найвищою цінністю молоді виступав інтелект як інструмент досягнення мети, покращення життя, духовного орієнтування. Він формувався засобами різних знань: філософських (цінності життя), історичних, економічних, природничих тощо.

Аналіз досліджень і публікацій. Наукова література, яка включає проблеми участі органів державної влади у суспільному забезпеченні молоді, основних соціально-статусних характеристиках молоді міста і села лише почасти розглядає формат участі її у культуротворенні. В цьому контексті вигідно позиціонуються роботи Є. Бородіна, де автор практично вперше проаналізував становлення та розвиток державної молодіжної політики в Україні, включаючи такі її напрямки, як ювенальне законодавство, діяльність владних структур щодо розробки та прийняття комплексних і ці-

лових державних програм щодо молоді, навіть форми й методи державної підтримки молодих громадян та молодіжних об'єднань. Протягом 1990-2000-х років було підготовлено та захищено кілька дисертацій за спеціальністю «історія України». Зокрема, це роботи О. Корнієвського, Є. Бородіна, В. Шаповал присвячені історії розвитку та становлення молодіжного руху. У них зроблена спроба з'ясувати участь молоді у політичній боротьбі, встановити межі її політичності (аполітичності), ставлення до політичних процесів, діяльність молоді у громадсько-політичних об'єднаннях тощо.

Мета дослідження визначена з урахуванням актуальності обраної теми та наукового рівня її розробки. Вона полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу опублікованих та архівних джерел, здобутків історіографії та суміжних наук дослідити особливості характеру місця та ролі міської молоді в суспільно-політичному житті незалежної держави.

Виклад основного матеріалу. Освітній рівень міської молоді залишався високим і постійно зростав. Освіта, на її думку, була необхідним підґрунтям для професійного старту, для досягнення високого соціального статусу й одержання адекватного потребам заробітку. У містах частка молодих подружніх пар із вищою і незакінченою вищою освітою становила: 50,1% у чоловіків і 45,9% – у жінок [2, с. 53].

Водночас для молоді було властивим прагнення до престижної якісної освіти, потрібної професійної підготовки. Крок за кроком формально-статусне ставлення до освіти поступалося місцем практичному використанню отриманих знань як основи професійного успіху і майбутнього добробуту.

У 1990-2000-і роки широка мережа державних і недержавних навчальних закладів пропонувала доступні і різноманітні можливості навчання за перспективними спеціальностями. Молодій людині ставало простіше вступити до ВНЗ на умовах контракту, ніж знайти потім роботу.

Молодь найчастіше обирала фах, який надавав потрібну кваліфікацію, розвивав ділові

навички та підприємливість, сприйнятливість до наукових ідей і технічних розробок. У досліджувані роки швидкими темпами розвивався ринок платних послуг у сфері вищої освіти. Разом з тим, часто висока вартість навчання, безперечно, обмежували доступ до вищої освіти для дітей та молоді із малозабезпечених сімей.

Зростання молоді відбувалося за умов, коли мали місце незатребуваність інтелекту з боку суспільства. У 1994 р. кожен третій молодий чоловік вважав, що освіта відіграє важливу суспільну роль [3, с. 16]. Це пояснювалося тим, що молода людина поступово втрачала реальне бачення зв'язку між рівнем освіти і змістом та характером праці. Внаслідок того, що протягом досліджуваних років відбувалося падіння престижу загальної і професійно-технічної освіти, значна частина молоді починала свою трудову діяльність з низькою освітою і кваліфікацією.

В Україні відбувалося стрімке падіння престижу професійної освіти, яка, як відомо, покликана забезпечувати професійну підготовку та самореалізацію. У 1994 р. в ПТУ навчалось близько 600 тис. юнаків та дівчат. Щорічно випускалось близько 300 тис. кваліфікованих робітників [4, с. 16]. Застаріла учбово-матеріальна база, недостатнє фінансування змісту і оновлення учбово-матеріальної бази, придбання витратних матеріалів, інструментів для навчання школярів і студентів також було причиною незадовільної якості професійної підготовки. Випускники, після закінчення вищих навчальних закладів, у більшості зверталися у державну службу зайнятості. Звідти вони направлялись на стажування по вивченню новітніх технологій. На якості підготовки позначалися також і відсутність повноцінної практики на підприємствах, у першу чергу працюючих з використанням інноваційних технологій.

У досліджувані роки зростала частка молодих українців, які взагалі не мали повної середньої освіти. Якщо серед покоління 1950-1972 років народження частка осіб без середньої освіти складала 11,7%, то серед молоді 2000-х років частка тих, хто не мав середньої освіти, становила вже 18,5% [5]. При цьому дослідники зазначили, що низький освітній рівень мав тенденцію ставати спадковим. Та значна частина малоосвіченої молоді входила у доросле життя, не поповнюючи активний людський капітал і обмежуючи здатність суспільства до розвитку. Разом з тим обмеженість в отриманні високооплачуваної роботи для людей з низьким рівнем освіти спричиняло неможливість забезпечити власні матеріальні потреби. Така молодь потребувала підтримки з боку держави. Таким чином це відволікало значну частину коштів державного бюджету з програм розвитку на програми соціального захисту. Подібне соціальне відторгнення,

у свою чергу, посилювало розчарування великої частини молоді, що згодом переростала в аполітизм, нігілізм, недовіру до суспільних цінностей, породжувало цілісну субкультуру споживання та глобальну проблему соціальної пасивності.

Жорстка підпорядкованість вимагала успішності в середній та у подальшому у вищій школі, часто ставали причиною справжнього стресу або незатребуваності. І хоча впродовж досліджуваних років чисельність студентів вузів постійно зростала, при цьому частка осіб з вищою освітою серед молоді постійно знижувалася [6, с. 76].

Падіння престижу інтелекту в суспільстві (низька затребуваність у людях з високим рівнем знань) впливало на ставлення молоді до навчання. Відсутність належної мотивації відповідно знижувало якість знань. На середину 1990-х років з рівнем освіти пов'язували можливість підвищення професійної кваліфікації 25% молоді, підвищення по службі – лише 10% [7, с. 12].

Держава гарантувала молоді України рівне з іншими громадянами право на освіту. Вона одержувала за рахунок коштів державного чи місцевих бюджетів пільгові довгострокові кредити для здобуття освіти у вищих навчальних закладах за різними формами навчання, незалежно від форм власності. Кабінет Міністрів України постановою «Про порядок надання цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти» (2003 р.) визначив порядок цільового пільгового державного кредиту для здобуття вищої освіти за денною, вечірньою та заочною формами навчання у вищих навчальних закладах незалежно від форм власності. Його могли одержати молоді громадяни України віком до 28 років, які успішно склали вступні іспити або навчалися на будь-якому курсі вищого навчального закладу [8]. Крім цього, держава виділяла допомогу сім'ям на неповнолітніх дітей, стипендії та інші види матеріального забезпечення молоді, яка отримувала професійно-технічну, вищу освіту у відповідних навчальних закладах. Для студентів денної форми навчання загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладів державою гарантувалися протягом року пільги на проїзд по території України залізничним, водним, автомобільним, міським (крім таксі) транспортом. Закон України «Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем з наданням дотації роботодавцю» передбачився забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем шляхом надання дотації роботодавцю [9].

Мотиви здобуття вищої освіти у молоді часто залежали від матеріального забезпечен-

ня родин. Малозабезпечені родини намагались направити дітей на навчання до професійно-технічних училищ чи технікумів. Це пов'язувалося не з неповним розумінням ролі вищої освіти, а з більш прагматичним підходом до її здобуття. Планувалося набутти навички практичної роботи у сфері бізнесу і тільки потім здобути вузівський диплом. Таким чином, вища освіта виконувала селективну функцію в суспільстві. Мотиви здобуття молоддю вищої освіти розподілялись наступним чином: 18,9% – професійне покликання, 41,2% – прагнення знань, 2,3% – можливість уникнути служби в армії, 7,0% – потрібен диплом, 2,0% – можливість провести час, 1,0% – близьке розташування університету до місця проживання, 10,5% – на цьому наполягали, 17,1% – можливість стажування за кордоном [10, с. 45]. Професійне покликання, як головний мотив вибору вузу, відзначала лише п'ята частина студентів. Професійна й соціальна орієнтація збігалася у близько 20% студентів.

Розвиток вищої освіти пом'якшував негативні процеси на ринку праці України. Передусім тому, що зростання протягом 1991-2001 рр. чисельності студентів на 250 тис. осіб значно зменшило напругу на молодіжному ринку праці. Його поповнювали спеціалісти в галузі економіки, управління, права, міжнародних відносин, які знаходили роботу за спеціальністю і в складних умовах трудовнадлишкової кон'юнктури ринку праці. Певні позитивні зміни відбувалися у підготовці спеціалістів з інженерно-технічних спеціальностей: розширювався прийом за новими технічними напрямками (радіоелектроніка, обчислювальна техніка і автоматика, авіаційна техніка, автоматизація управління тощо) за рахунок скорочення навчання за традиційними групами професій (металургія, машинобудування, металообробка і т.ін.). Для України характерний був вкрай нерівномірний регіональний розподіл випускників потенціалу вищих закладів. Це призводило до перерозподілу людського капіталу, посилення нерівномірності соціально-економічного розвитку регіонів. Безумовним лідером за всіма показниками був Київ.

Держава також підтримувала обдаровану молодь. Для цього приймалися численні заходи і програми. З 2001 р. призначалися щорічні гранти президентів України. У 2004 р. її суму було збільшено з 50 до 75 тисяч гривень, а щорічну кількість грантів – з 30 до 60. На отримання грантів було надано 150 проектів з 24-х регіонів, які охоплювали різноманітні галузі соціальної та гуманітарної сфер – економіку, медицину, мистецтво, освіту, природничі, суспільні науки, техніку. З 2000 р. щороку до Дня молоді присуджувалася Премія Кабінету Міністрів України за внесок молоді в розбудову держави. У 2004 р. підвищено розмір премії з

70 до 120 неоподатковуваних мінімумів кожна (з 1190 до 2040 грн.). В Україні запроваджувались також гранти Президента України для підтримки наукових досліджень молодих учених (2002 р.), гранти Президента України для випускників професійно-технічних навчальних закладів (2004 р.), щорічна премія Президента України для молодих учених (2000 р.), премія Верховної Ради України за внесок молоді в розвиток парламентаризму, місцевого самоврядування (2003 р.) тощо.

У досліджувані роки рівень культурних запитів української молоді та ступінь їхнього задоволення помітно зростали, що зумовлювало ситуацію, в якій одні запити мали досить широку сферу задоволення (наприклад, популярна музика), інші – обмежену (класична музика), треті – не мали усталених способів та механізмів задоволення (народне мистецтво). Ці запити змінювалися, хоча і поступалися матеріальним питанням. Лише незначна частина молоді вільний час використовувала для відвідування музеїв і театрів. Посилювався розрив між естетичною і моральною стороною дозвілля. На жаль, спостерігалася дегуманізація мистецтва, зростання засилля масової культури низького ґатунку, що призводило до руйнації гуманістичних цінностей.

На тлі помітних позитивних зрушень, що стосувалися формування національної самосвідомості молоді, не слід, звичайно, забувати і про наявність соціальної апатії окремих молодих людей, втрату ними духовних орієнтирів. Серйозне занепокоєння, зокрема, викликало значне зниження інтересу молоді до книги, мистецтва, культури взагалі. Зростали споживацькі настрої юнаків та дівчат, перш за все вони орієнтувалися на сферу розваг. Такий стан справ пояснювався зростанням суто «економічного» інтересу, тягою молодих людей до накопичення грошей. До того ж, поступово знищувалась та культурна інфраструктура, що створювалася в Україні десятиріччями. Як результат, протягом 1991-1993 рр. постійних відвідувань закладів та установ культури, спорту, відпочинку протягом 1991-1993 рр. зменшилось в 5-10 разів [10, с. 47]. Зростали вартість оренди приміщень на культурні потреби, зростав відпочинок громадян. У багатьох містах не було елементарних умов для духовного розвитку молоді. Вкрай незадовільний стан справ з культурним обслуговуванням склався в нових мікрорайонах обласних центрів та великих міст України.

Певна частина української молоді активно комунікувалася у різні жанри сучасного кінематографа. Близько чверті молодих людей залишалися прихильними до мелодрами, якій були властиві такі риси, як емоційне піднесення, несподіваність подій, обов'язковий поділ персонажів на позитивних і негативних. Цей

жанр завойовував молодь і тому, що індивідуалістичний та дуже обмежений протест її героїв проти життєвої несправедливості створювали ілюзію демократичної та гуманістичної спрямованості. Він був розрахований на розвиток інтересу молоді до життя. В процесі репрезентації певної життєвої чи романтичної ситуації пропонувалися шляхи подолання проблем, моделі поведінки та життєустрою. Мали місце проблеми запозичення далеких від реальності мотивів та стратегій життєдіяльності. Можлива була також гіперболізація власних невдач на фоні успішного життя красивих і багатих, які, якщо й плакали, то зовсім з нікчемних причин. Інтерес молоді до фільмів жахів, трилерів, фільмів-катастроф обумовлювався тим, що вони викликали у глядача співчуття до героїв, які знаходилися в полоні трагічних подій. Молодий глядач комунікувався як сторонній спостерігач. Позитивним було те, що він психологічно звільнявся від негативної енергії, адже жахи перетворювали постійну тривожність у конкретний страх.

У 2000-і роки особливою популярністю серед молоді користувалися клуби, що мали певні специфічні особливості, використовували нестандартні, іноді навіть доволі екзотичні форми роботи. З'явилося багато нових комерційних молодіжних клубів, створених за західноєвропейським зразком, але з урахуванням потреб українських відвідувачів. Оригінальністю та незвичністю для української аудиторії вирізнялися арт-клуби («44», «Гусениця», «Київ» у Києві, «Аміго» в Херсоні), «сигарні» клуби («Лондон», Київ), радіо-клуби (radio hall «Диско», Київ), рок-клуби («Ленін», Київ), караоке-клуби («Nota», «Mardi Gras», «Патіфон», Київ), боулінг-клуби («Махаон», «Страйк», «Хамелеон», «Вітамін», Київ), клуби-пляжі («Ua Beach Club», Київ), мода-клуби («Тато», Київ), бар-клуби («Гараж», Київ) тощо.

Культурному зростанню молоді сприяли бібліотеки, як важливі елементи розвитку суспільства і держави. Інтерес молоді до бібліотеки пов'язувався з потребами освіти та самоосвіти, професійним удосконаленням, проведенням дозвілля. Проведені дослідження свідчили, що для 70% молодих людей, які відвідували бібліотеки, головним мотивом було навчання. Молодь цікавилася літературою з інформатики та програмування, психології, історії, мовознавства, літературознавства, права, економіки, менеджменту, іноземної мови тощо. Спеціалізована література з певних галузей знань, мистецтва, науки, техніки мала своє коло прихильників, використання такої інформації пов'язувалося із оволодінням професією та культурно-дозвілєвими уподобаннями. Серед користувачів Інтернету, котрі використовували його для пошуку інформації на теми, які їх ці-

кавили, читання енциклопедій, словників становило 30%, навчальної, фахової літератури – 50%, економічної, бізнесової – 20%, юридичної, правової – 21%, з вивчення іноземної мови – 15%, про комп'ютери – 33%, про країни і міста світу – 13%, технічного профілю – 12%, про мистецтво – 7%. Художні книги читав кожен четвертий. Найбільшою популярністю користувалися історичні романи (22%). Серед молоді популярнішою була фантастика (13%), а також фентезі, готика (6%) [11, с. 223].

Духовний світ молоді складався з елементів, що проявлялись через духовне життя суспільства, а також чинники особистісного характеру – відчуття, емоція, воля, віра, установки, переконання тощо. Воно відображало не лише соціокультурні цінності суспільства, але й сприяло перетворенню інтелектуального ресурсу молоді у творчу діяльність. У цілому молодь забезпечувала збагачуючі соціальні і духовні здобутки попередніх поколінь, історичного та соціального досвіду. Водночас вона в цілому вибірково сприймала спадщину, засвоювала цінності, що відповідали потребам часу.

Значна кількість молоді вбачала у релігії шлях до духовності. Зверталася до неї як до носія культурних цінностей. І це зрозуміло, адже релігія завжди була причетна до норм загальнолюдської моралі. Релігійні пошуки добра у всі віки були обумовлені недосконалістю буття. Близько релігійна молодь, або та, що виявляла інтерес до релігійних питань, але не була віруючою, намагалася знайти в релігії певні етичні та естетичні цінності. Не випадково серед такої молоді найбільше було осіб з числа художньої, науково-технічної інтелігенції, а також робітники з достатньо високим рівнем освіти. Ця категорія молоді розглядала релігію як культурно-історичне явище, позбавлене світоглядного змісту.

Ставлення молоді до обрядовості залишалося неоднозначне: 33,8% вбачали у вінчанні не релігійний зміст, а народну традицію. Працюючі юнаки і дівчата схильні були відводити релігії роль морального регулятора, уявляли її як своєрідний кодекс моралі. При опитуванні молоді в 12 регіонах України з питання «Що дає людині віра?» відповіли: утримує від поганих вчинків, породжує почуття милосердя, співчуття, добра; визначає сенс життя; робить рабським розум [12, с. 241].

Виникали певні суперечності оцінки рівня релігійності молоді. Більшість молодих людей вважала себе віруючими. Але дана ідентифікація відбувалася у межах вузького розуміння релігії (релігія як внутрішній особистісний стан людини, який лежав поза доктринальними, обрядово-культурними, інституційними визнаннями та належностями), а не широкого, як системи релігійно значущих дій, ритуальної, культової практики, належності до певної

релігійної інституції. Серед молодих віруючих існували певні гендерні особливості.

Більшість віруючих були молоді жінки. Що стосується залежності релігійного самовизначення молодих людей від їх освітнього рівня, то можна зазначити, що віруючих і потенційно віруючих було більше серед молоді з неповною середньою освітою, оскільки через свій фізіологічний і соціальний рівень вони більше піддавалися психологічному впливові ззовні. Особи з вищою освітою належали до старшої вікової когорти, світоглядні переконання якої склада-

лися ще за часів «атеїстичного» минулого. Цим пояснювалося їх критичніше ставлення до релігії і відповідно менший відсоток віруючих серед них.

Висновки. З'ясовано, що протягом досліджуваних років у житті молоді зростали цінність інтелекту, попиту на освіту, інформаційних технологій. Водночас міська молодь відзначалася світоглядною несталістю, схильністю до засвоєння нетрадиційних культурних практик, специфікою засвоєння релігійного досвіду.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Закон України «Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем з наданням дотації роботодавцю» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/2150-15>
2. Колосевич Є.В. Ціннісні орієнтири сучасної молоді [Текст] / Є.В. Колосевич, М.Б. Пунь // Сучасна молодь і проблеми життєвих цінностей. – К., 2002. – С. 330-334.
3. Молодь України у дзеркалі соціології [Текст] / за ред. О. Балакірева, О. Яременка. – К.: Укр. Ін-т соціальних досліджень, 2001. – 210 с.
4. Молоде покоління нової України [Текст]: ескіз соціального портрета / О.М. Балакірева [та ін.]; ред. кол. та упоряд. В.В. Барабаш [та ін.]; Український НДІ проблем молоді. – К.: А.Л.Д., 1995. – 89 с.
5. Молодь в умовах становлення Незалежності України (1991-2011 роки): щоріч. доп. Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні [Текст] / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Державний інститут розвитку сімейної та молодіжної політики [редкол.: О.В. Белишев (голова) та ін.]. – К., 2011. – 316 с.
6. Молоде покоління нової України [Текст]: ескіз соціального портрета / О.М. Балакірева [та ін.]; ред. кол. та упоряд. В.В. Барабаш [та ін.]; Український НДІ проблем молоді. – К.: А.Л.Д., 1995. – 89 с.
7. Найда І.В. Удосконалення правової бази державного регулювання трудових прав молодих спеціалістів в Україні [Текст] / І.В. Найда // Статистика України. – 2008. – № 2. – С. 104-107.
8. Постанова КМ України «Про порядок надання цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/916-2003-%D0%BF>
9. Соціально-політична орієнтація молоді як засіб гуманізації суспільства. – Миколаїв, 2009. – 35 с.
10. Сіра О.А. Роль бібліотек в житті сучасної молоді [Текст] / О.А. Сіра // Сучасна молодь і проблеми життєвих цінностей. – К., 2010. – С. 222-225.
11. Формування духовного світу студента. – Суми, 2006. – 263 с.
12. Хорунжая О.І. Релігія і молодь в сучасній Україні / О.І. Хорунжая // Молодь, соціальна політика і проблеми національного відображення України: матеріали Другої Всеукраїнської конференції. – Донецьк, 2003. – С. 241-242.

Стаття надійшла до редакції 25.04.2014

REFERENCES:

1. Zakon Ukrainy «Pro zabezpechennia molodi, yaka otrymala vyshchu abo profesiino-tekhnichnu osvitu, per-shym robochym mistsem z nadanniam dotatsii robotodavtsiu» (The Law of Ukraine “On Ensuring young people who received higher or vocational education , first job of providing subsidies to employers”). Mode of access: <http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/2150-15>
2. Kolosevych Ye.V. Tsinnisni oriientyry suchasnoi molodi (Moral values of today's youth). *Suchasna molod i problemy zhyttievyykh tsinnostei*. K., 2002. P. 330-334.
3. Molod Ukrainy u dzerkali sotsiolohii (Youth Ukraine in mirror sociology). K.: *Ukr. In-t sotsialnykh doslidzhen*, 2001. 210 p.
4. Molode pokolinnia novoi Ukrainy (Younger generation of the new Ukraine). K.: A.L.D., 1995. 89 p.
5. Molod v umovakh stanovlennia Nezalezhnosti Ukrainy (1991-2011 roky): shchorich. dop. Prezydentu Ukrainy, Verkhovni Radi Ukrainy, Kabinetu Ministriv Ukrainy pro stanovyshche molodi v Ukraini (Youth in conditions of Independence of Ukraine (1991-2011 years): occasion o . ext. President of Ukraine , the Verkhovna Rada of Ukraine , the Cabinet of Ministers of Ukraine on the situation of young people in Ukraine). K., 2011. 316 p.
6. Molode pokolinnia novoi Ukrainy (Younger generation of the new Ukraine). K.: A.L.D., 1995. 89 p.
7. Naida I.V. Udoskonalennia pravovoi bazy derzhavnoho rehuliuвання трудових прав молодих spetsialistiv v Ukraini (Improving the legal framework of state regulation of the labor rights of young professionals in Ukraine). *Statystyka Ukrainy*. 2008. № 2. P. 104-107.
8. Postanova KM Ukrainy «Pro poriadok nadannia tsilovykh pilhovyykh derzhavnykh kredytiv dlia zdobuttia vyshchoi osvity» (Decree of the Cabinet of Ukraine “On the order of target preferential government loans for higher education”). Mode of access: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/916-2003-%D0%BF>

9. Sotsialno-politychna oriiientatsiia molodi yak zasoby humanizatsii suspilstva (The role of libraries in the lives of today's youth). Mykolaiv, 2009. 35 p.
10. Sira O.A. Rol bibliotek v zhytti suchasnoi molodi (The formation of the spiritual world of the student). *Suchasna molod i problemy zhyttievyykh tsinnosti*. K., 2010. P. 222-225.
11. Formuvannia dukhovnoho svitu studenta (). Sumy, 2006. 263 p.
12. Khorunzhaia O.I. Relihiia i molod v suchasnii Ukraini (Youth and Religion in Contemporary Ukraine). *Molod, sotsialna polityka i problemy natsionalnoho vidobrazhennia Ukrainy: materialy druhoi Vseukrainskoi konferentsii*. Donetsk, 2003. P. 241-242.

Голубовська Леся Романівна – аспірант
 Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова
 Адреса: 01601, м.Київ, вул. Пирогова, 9
 E-mail: seriogap@ukr.net

Golubovska Lesya Romanivna – postgraduate
 National pedagogical university. M.P. Dragomanov
 Address: 9, Pirogov Str., Kyiv, 01601
 E-mail: seriogap@ukr.net